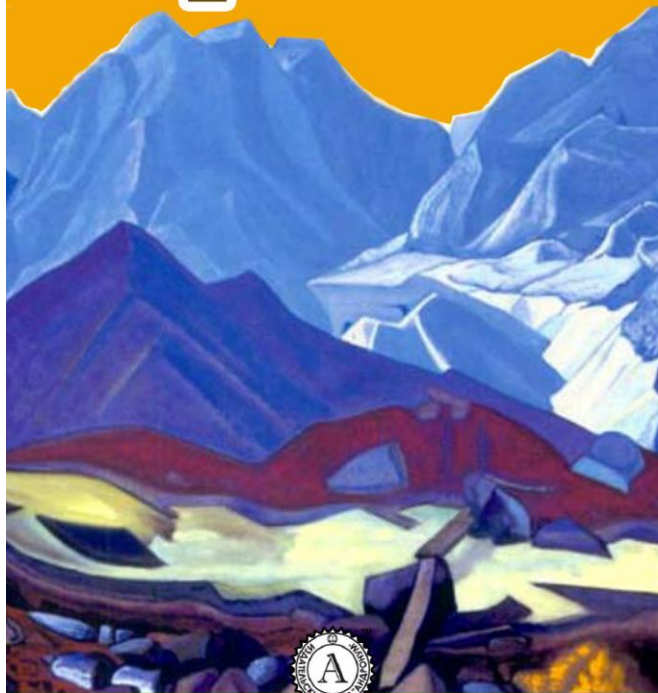

Анатолій Дімаров

Вершини

«Вершини» Анатолія Дімарова — автобіографічна повість, в якій письменник ділиться своїми враженнями від участі в геологічній експедиції на Памір.

У творі гармонійно поєднуються захоплюючий пригодницький сюжет і мальовничі пейзажі дикої та прекрасної гірської природи.

Найвідомішими творами автора є *«Його сім'я»*, *«Ідол»*, *«Шляхами життя»*, *«І будуть люди»*, *«Біль і гнів»*, *«Син капітана»*, *«Вершини»*, *«Прожити й розповісти»*, *«На коні й під конем»*, *«Друга планета»*. Анатолій Дімаров — український письменник, майстер соціально-психологічної прози, автор кількох захопливих книжок для дітей.

АНАТОЛІЙ ДІМАРОВ ВЕРШИНИ

Анатолієві Скригітілю — альпіністу, геологу

І знову цей вітер.

Цей, будь він і проклятий, вітер!

Жбурляє пісок, зриває траву. Шарпає люто намета, задуває в кожну щілину. Гуде по вузькій глибокій долині (Долина! Чотири тисячі двісті над рівнем моря!), вис, як реактивний літак. Зігнувшись, вилажу надвір й одразу потрапляю під вітер. Крижаний, невтомний, нещадний. Пружний, наче вода. Насилу переставляючи ноги, відходжу подалі од табору.

В пекельно чорному небі вороже застигли зірки. Гострі хребти, затискаючи з обох боків долину, грізно нависли над табором. Місячний нереальний пейзаж: мені часом здається, що ми не в долині — в гігантській аеродинамічній трубі, націленій прямісінько в небо. Ще один протяг, ще один натиск — і всі наші намети будуть зірвані, зібгані, зім'яті й пожбурені в космос.

Вчора посеред ночі намет наш не витримав: роздерся навпіл. Вітер оскаженіло ввірвався досередини, видер з пічки трубу, скрутив, пожбурих на Анатолія. Одним подихом видув

гаряче вугілля, попелом заліпив обличчя. Осліплий, оглушений, кашляючи й відпльовуючись, я борсався в спальному мішку, шукаючи замок од «змійки», а полотнище оглушливо стріляло над вухом, і зірки сипались у чорно розпанаханий отвір. Все, що було в наметі, враз ожило, злетіло в повітря, закружляло в оскаженілій каруселі.

Поки я товкся із спальним мішком, Анатолій витанцьовував посеред намету, ловлячи обірвані кінці полотнища.

До ранку ми провоювали з вітриськом. Розпанаханий навпіл намет то набухав, відриваючи нас од землі, то враз опадав, навідмаш б'ючи по обличчю. Переповнений відчаєм і злістю, я лаявся, мов останній биндюжник, Анатолій же мовчки тримав свою половину намету і, здається, вхитрявся навіть дрімати.

Діждавшись світанку, заходились зшивати намет. Вітер, познущавшись уволу, полетів собі геть, холодний світанок стрімко вливався в долину. Довкола валялися наші пожитки — попозбирали ж ми їх потім по табору!

— Розкидало по всьому Паміру, — сказав Анатолій. І, як завжди, додав:— Це що, буває гірше...

Долаючи пружний опір повітря, біжу до намету. Надворі нижче нуля, вода в бачку взялася кригою: вранці до неї доведеться добиватись

геологічним молотком. Хоч удень сонце смажить так, що в нас з плечей дим іде.

Потроху починаю зникати до памірських контрастів. Мене вже не дивує хуртовина серед літа, коли спека — не продихнеш, а старанно підметене небо таке чисте й порожнє, що ні за що зачепитися оком. Та ось раптом (тут все починається раптом) з-за найближчого хребта стрімко виривається хмара, і за якусь мить все довкола поринає в тьму. Температура падає нижче нуля, перші порції снігу, підхоплені крижаним вітром, січуть нещадно обличчя. Швидше светр, гуртку, капюшон — і в такий-сякий затишок, якщо не хочеш перетворитися на бурульку. Довкола вже крутить таке, що не видно білого світу — снігова суцільна стіна, біла смерть, яка нещадно дихає у вічі...

Хмара зникає так само раптово, як і з'явилась. Щойно все переміщувалось у дикому хаосі, сніг валив, наче з прірви, і враз — спокій і тиша. Чисте небо і сонце. Таке ясне й гаряче, наче й не завивала щойно хурделиця. А сніг, який біліє довкола... Що сніг! Мине десяток хвилин — і від нього не лишиться й сліду. Ні струмочка, ні краплини вологи: не танучи навіть, сніг випарується в сухому, як у доменній печі, повітрі...

Заповзаю в намет (тут немов ще холодніше, аніж надворі, з пічки давно вже видуло останнє

тепло), старанно пристібаю клапан: залишитесь найменша щілина — і вітрисько одразу ж ввірветься досередини. Залажу притьмом в постіль, в пуховий спальний мішок (а поверх нього ще й ватяний), пірнаю з головою, щоб вигнати з тіла дрижаки. Поступово зігрівшись, поринаю в сон.

Але це не той сон, спокійний та глибокий, що на рівнині. Над головою весь час стріляє полотнище намету, десь поруч щось металево брязкає, стогне й шкребеться, а всередині, продимаючи щільну тканину, гуляють повіви вітру. І, головне, бракує повітря. Вдихаю щосили, аж груди тріщать, вдихаю, та щоразу хочеться вдихнути ще більше, ну, якщо не вдихнути, то бодай хоч ковтнути — киснева спрага весь час мордує мене, особливо вночі, коли залишаюся наодинці зі своїм нетренованим тілом.

— Адаптація — пояснює Анатолій. — Це що, це дитячі забави! На восьмитисячнику ви й півгодини не витримали б: одразу зіграли б у ящик!

Спасибі за втіху! Мені з головою вистачає й оцих чотирьох тисяч. Чотирьох памірських, що дорівнюють п'ятьом на Кавказі. Де буйна рослинність, а отже, і вдосталь кисню, де немає отакого, будь він і проклятий, вітру.

Збожеволіти можна од нього.

Отак напівсплю-напівдрімаю протягом довгої ночі.

Під ранок вітер мовби трохи вщухає. Можна спокійно заснути, але дихати все важче: відчуваю, як кожна клітина мого немічного тіла волає за киснем. Невже я колись звикну до цього кисневого голоду? Невже настане хвилина, коли я не буду відчувати себе рибиною, яку кинули в згубну для неї стихію?

Зовсім розвидняється. Анатолій солодко спить, загорнувшись, наче в кокон, у спальник. Виглядає тільки облуплений ніс та наїжачена щіточка вусів: в полі Анатолій принципово не голиться, обростаючи щетиною, наче їжак, і все на ньому починає стирчати: стирчить ріденька, яку монгола, борідка, стирчать вуса, стирчить на всі боки смоляна непокірна чуприна. Навіть брови заодно наїжачуються, і під ними заповзятими вогниками миготять чорні жарини очей. Чорні очі, чорне волосся, почорніла, обвітрена шкіра, туго напнута на вилицях, — ласкаве сонце України давно не гостювало на ньому.

Хоч сьогодні й неділя, він вирішив сходити в черговий маршрут, і я вчора пообіцяв раніше встати, щоб затопити пічку й скип'ятити воду в трилітровому закіптюженому чайнику.

Сьома година, час вставати.

Вивільняю одну руку, намацую светр. Уся одіж завбачливо складена поряд, бо вдягатись, якщо не хочеш задубіти, треба в міру того, як

виповзаєш із спальника: спершу светр, потім пухову куртку, вовняну шапку на голову. Затим теплі лижні штани, дві пари шкарпеток і туристичні, на грубій гумовій підшві, черевики. Одягаюсь, як на пожежу, щоб втримати в тілі хоч рештки тепла, — і притьмом до пічки.

Тут заздалегідь заготовлені дрова, березова кора. Набиваю повну пічку дровами, підмощую кору, беру з десятків сірників, складаю докупи: протяг такий, що одним не підпалиш. Яскраво спалахують сірчані головки, загорається березова кора, в пічці вже гоготить, як у пеклі, і коли б оце піднятися вгору та глянуть донизу, то побачив би величезний вогняний язик, що виривається з металевої труби.

Минає десяток хвилин, і в наметі стає жарко. Пічка малиново світиться, од неї котяться розпечені хвилі. Чайник, зігрівшись, починає тихенько наспівувати, як отой кіт, що примостився на теплій лежанці.

— Порядочок! — Анатолій.

Прокинувшись, він не лежить і секунди. Заведена ще з вечора пружина гіоужбурює його з опальника: кілька хвилин і він уже одягнений. Чорна теніска, товстий, домашнього плетіння, светр з верблюжої вовни, який побував на найвищих вершинах Паміру, спортивні штани, а поверх них шорти з міцнющої, як залізо, тканини. Шортів тих,

що скоріше нагадують труси, в Анатолія не менше десятка. Перший раз, побачивши Анатолія в оцьому одязі навиворіт: штани — під низом, а зверху — шорти, я не міг утриматись од сміху, та згодом, коли мої власні штани «згоріли» протягом дня на гострому камінні, я вже з заздрістю поглядав на оту деталь туалету.

Найдовше він вовтузиться із взуттям.

Треконі, важкенні альпіністські черевики, мало того, що пошиті з волячої шкіри, ще й підбиті металевими шипами. Щовечора, готуючись до чергового походу, мудрує коло них Анатолій: забиває нові шипи замість загублених, замінює стерті. Бо ніде так не зношується взуття, як в оцих оголених горах. Суцільне каміння, кілометрові поля гострого щепеню, що сунеться погрозливо донизу, досить тільки ступити на нього, — стрибай, не лови гав! — карколомні підйоми і спуски, де недовго і в'язи звернути, — все це чекає на Анатолія. Та в нього є ще одна причина так роздивлятися кожен черевик, перш ніж взути.

— Порядочок! — повторює і йде вмиватись.

Умивається лише крижаною водою: щоб не балувати лице. Аж сюди чутно, як він одпирху-ється. Залазить назад, енергійно витираючи обличчя.

Чайник тим часом видзвонює кришкою, парує, як мініатюрний вулкан. Я не поспішаю

заварювати чай: чекаю, поки те зробить Анатолій. Після того, як я одного разу заварив, мені дано відставку:

— Це чай? Це, пробачте, напій для немовлят, а не чай!

І вилив заварку на землю.

Залив знову чайник, закип'ятив, усипав півпачки. Діждавсь, поки настоявся, налив повен кухоль чорнющої, як смола, рідини, всипав, не жаліючи, цукру:

— Оце чайок!

Присьорбував, і чорні очі його блищали од насолоди.

Щовечора, частенько й до півночі, ми з Анатолієм балуємось памірським чайком: обов'язково півпачки заварки на чайник. Випиваємо одну трилітрову посудину, ставимо другу, а буває, що й третю. Обезводнений протягом дня організм спрагло вимагає вологи, і хоч живіт уже бубном обдуло, все одно хочеться пити. «Чай не п'єш, то звідки сила?» — пригадую казахське прислів'я, що його раз по раз промовляли геологи в Бекпакдалі, прибалхаській пустелі, на п'ятдесятиградусній спеці, серед солончаків і барханів. Тут, на Памірі, це прислів'я ще більш доречно: нещадне, майже космічне сонце в піднесеній до неба долині, сухий, мов на вугіллі, вітер, і жодної краплини вологи. Тіло навіть не пітніє: волога просто випаровується з

нього, і шкіра стає схожа на почорнілий пергамент. З сумом дивлюсь на свої руки, вкриті потрісканою шкаралущею, губи ж рятую від глибоких, до крові, тріщин губною помадою.

«Чай не п'єш, то звідки сила?» Ми п'ємо кухоль за кухлем, зрошуючи пересохлі клітини, раємо по кілька годин, наливаючись по вінця водою, нас просто замучила б думка, що чайник лишивсь недопитий, — і нічого, спимо немовлятами, бо тіла наші вбирають вологу, як пересохла земля, як перегрітий пісок у пустелі. А якщо й підхопишся коли посеред ночі, то частіше за звичкою, аніж за потребою.

Вранці ж п'ємо чай зовсім по-іншому, аніж увечері: по одному лише кухлеві, та й то наспіх — от-от покличуть на сніданок. Заливаємо решту в баклаги: запас рідини на цілісінький день, до самого вечора. В мою влазить рівно сімсот п'ятдесят грамів, в Анатолієву — літр. Заливши водою та закоркувавши, він прожарив її в багатті: баклага стала кругла, як бочоночок.

Мені ж поки що вистачає й цієї: я в далекі походи не ходжу, я адаптуюсь. Ось уже другий тиждень мене не беруть в поле, і я починаю бунтувати.

— Ще рано, — непоступливо відповідає Анатолій. — Вам що, захотілось поїхати вслід за Віталієм?

Віталія я застав уже серйозно хворого. Звичайна простуда, на яку внизу, на рівнині, не звернув би й уваги, тут замалим не звела чоловіка в могилу: на цій висоті легені горять, як папір. Чекаючи на завтра машини, що мала одвезти його в Мургаб, Віталій застигло сидів у наметі і болісно, зі стогоном, дихав. В його потемнілих очах стигло страждання.

Хтось пригадав, що байбаковий жир помага од простуди, особливо при запаленні легенів. Був негайно впольований байбак, витоплений жир — повен кухоль, і Віталій замість ложки чи двох (лікуватись так лікуватись!) видудлив кухоль до дна.

Бідолашний Віталій! Всю ніч повз наш намет лунав кінський тупіт: в туалет і назад. Потім, коли Віталія, сяк-так обчистивши, вивезли, його сусід по намету прав усе підряд і голосно лаявся. Особливо ж лютою лайкою вибухнув він, коли надумався скористатись штормівкою: Віталій лишив своєрідне «вітання» навіть в капюшоні штормівки. Як він це вмудрився зробити, міг би пояснити хіба що забитий байбак...

В наметі стає душно, східна стінка починає яскраво світитись, сонце вже піднялось над хребтом. Одставивши кухоль, Анатолій одгортає клапан намету, й водночас над самісіньким вухом лунає пронизливий зойк. Я підскакую, хоч давно

уже мав би звикнути до цього металевого зойку, Анатолій сердито вибігає з намету.

— Мухла! — гука вже надворі.— Скільки нагадують перевісити рейку подалі?

У відповідь рейка голосить ще дужче.

Виходжу й собі. Вся долина висвітлена палаючим сонцем. Ще не прогріте повітря морозно ллється в груди, і там, де тінь од наметів, земля біліє памороззю. Біля нашого намету вкопане щось подібне до шибениці, на цій шибениці давно вже повішена сталева рейка: досить ударить по ній чимось залізним — і вона заголосить, терзаючи душу. Зараз біля неї витанцьовує черговий по кухні — Мухла. Лупить щосили билем, скликаючи на сніданок, і молоде обличчя його сяє натхненням.

Щоразу повторюється одне й те саме: Анатолій голосно лається, щоб перенесли цю прокляту істоту подалі, в мене з годину дзвенить у голові, та наступного ранку я знову підскакую од несамовитого зойку: всі чергові по кухні чомусь переконані, що мордувати рейку годиться лише над вухом начальства.

Врешті Мухла опуска важке било. Сяє білозубо посмішкою, привітно вигукує:

— Салям, начальник!

До пояса оголене тіло вилите з бронзи: жодної складочки жиру, суцільні сталеві м'язи.

— Що сьогодні робитимеш? — пита

Анатолій.

— Футбол!

— А може, підеш зі мною? — Запитання поставлене в жарт, і Мухла добре це розуміє.

— Е-е, начальник, краще футбол! — І копа ногою, показуючи, як він ганятиме м'яч.

В особі Мухли світовий футбол втрача якщо не Пеле, то Блохіна вже напевне. Кожну неділю він ладен ганяти м'яч з ранку до вечора, а в будні, ледь повернувшись з роботи, хапа мерщій м'яч і вибігає на «поле». «Поле» починається за нашим наметом, з огляду на малочисельність футбольної команди, в нім одні лише ворота, позначені двома валунами, довкола ж стирчить стільки каміння, що я кожного разу дивуюсь, як оці футболісти досі не позбулись ніг. Тим більше, що, жаліючи взуття, грають всі, як один, босоніж: страшно дивитись, коли вони б'ють з усієї сили по м'ячу, що застряв між камінням.

Футбол в нашому таборі — видовище для богів. На висоті чотири тисячі двісті метрів, під самісіньким небом, гасають фантастичні постаті. В штормівках і джинсах, у ватяних таджицьких халатах, в шапках і тубетейках, а то й зовсім голомозі, й обов'язково всі босі. Мають поли халатів і правовірні бороди, лопотять брезентові штормівки, лунають гортанні вигуки. Голомозий Мухла ганя здичавілим яком, готовий життям накласти за м'яч, він нічого не бачить, окрім м'яча, і

горе тому, хто стане йому на дорозі!

Якось мене умовили стати в воротах: ніхто не хотів бути воротарем (чому, це я зрозумів за кілька хвилин пізніше). Я й став, і стояв, поки м'яч полетів у мій бік.

Валлах!

Осатанілий клубок футболістів накотився на мене, збив з ніг, підім'яв, чийсь лікоть ударив під ребра, чиясь твердюща, мов копито ішака, п'ята садонула мене в поперек. Знавіснівши од болю, я в свою чергу молотив кулаком по чийсь бритій балдешці.

«Мала купа» врешті розпалась. Задихаючись, я пробував звестись, і перший, хто подав мені руку, був, звісно ж, Мухла: це йому дісталось од мене.

— Гол! — проголосив він, сяючи рафінадно зубами. — Давай, ставай у ворота!

Та я від цієї честі відмовився: стогнучи, побрів до намету — рахувати синці.

Після цього Анатолій щоразу єхидно цікавився:

— То як, зіграємо в футбол?..

Але годі зі спогадами: час іти снідати.

їдальня в протилежному кінці табору. Вздовж величезного намету вкопано стіл з неструганих дощок, дві довгі лави: на сорок персон. Тут же, поряд з наметом, і кухня: халабуда з фанери, в якій з ранку до пізнього вечора палахкотить величезна

плита з вмазаним у неї котлом. В тому котлі з дня у день булька, клекоче, парує одна й та ж страва: суп із бараниною. Тому супові не буде, здається, заміни: і вранці — суп, і в обід — суп, і на вечерю — суп. Це єдина страва, яку сяк-так уміє готувати кухарка, товста дівчина з такими сонними очима, що здається, наче вона позичила їх у корови. Ті очі, мабуть, нічого не бачать: величезний черпак може вилити суп прямо тобі на живіт, якщо ти не встигнеш підставити завчасно тарілку. Вона як заснула в день народження, так і досі не може прокинутись.

Летаргічний стан полишає кухарку лише тоді, коли появляється Женя — молоденький геолог. Рухи її стають різкі та поривчасті, очі одразу ж прояснюються. В Женину миску наливається стільки супу, що ним вистачило б затопити всю нашу долину. Женя сердиться, але це не заважає кухарці налазити на нього грудьми, засмаженими на любовному вогнищі.

Кухарка ця — прокляття нашого табору. Везли її з Душанбе як найбільшу коштовність: той, хто по півроку живе у полі, знає, що таке гарний, досвідчений кухар. Ця ж мала навіть диплом, і диплом той найбільше спокусив Анатолія. Що він і не може тепер собі простити. Але вже пізно: знайти кухаря в радіусі тисячі кілометрів од табору — річ неможлива. Бачили, як то кажуть, очі, що

купували, — і ми мусимо сьорбати отой осточортілий суп з дня у день, з місяця в місяць. Кухарку всі тихо ненавидять, поступово назріває бунт, особливо серед робітників: їжа для них основне, спробуй помахати весь день на висоті п'ять тисяч метрів кайлом або лопатою, а тут — лише суп та недоварена баранина.

— Шайтан! — лається, воюючи з м'ясом, Мухла. — Ти свінья, да? — і жбурля маслаком в кухарку.

— Мухла, припини! — гримає Анатолій.

Та Мухла розійшовся не на жарт: лається по-таджицькому, а потім переходить на російську — тут більший простір його святому обуренню.

— Я кому сказав!

Лайка стає ще добірнішою: Мухла пояснює, куди б він послав кухарку, якби його влада та воля.

— Вийди геть! — вибуха Анатолій.- І можеш збирати свої речі: ти більше тут не працюєш!

В похмурому мовчанні кінчаємо сніданок: навіть чай цього разу не п'ється. Анатолій відставляє недопитий куваль, вилазить з-за столу. Я йду слідом.

— Навіщо ви так?

Мені жалко Мухлу. Не можу уявити без нього наш табір: без його білозубої посмішки, приятних, довірливо відкритих очей. Пригадую, як розповідав він про величезну змію, що його ледь не вкусила...

«Отруйна, Мухла?» — «Вах, дуже отруйний!.. Забув, як його прізвище». — «Чиє прізвище?» — «Гадюка!» — «Гюрза?» — спитав сміючись. «Гюрза, тільки чорний». Він завжди охоче брався всім помагати, і ми частенько цим зловживали. «Мухла!.. Де Мухла?.. Гукніть-но Мухлу!..»

І от його поміж нами не буде...

— Ви ж самі казали, що Мухла найкращий робітник.

Це вже з мого боку нечесно: удар нижче пояса. Обличчя Анатолія враз кам'яніє. Він швидко лаштує рюкзак і виходить з намету, в мій бік навіть не глянувши.

Я, похмурий не менше (чорт мене смикнув за язик!), теж починаю лаштувати маленький рюкзак: баклага з чаєм, кусень хліба, десяток грудочок рафінаду — полудень і обід. Штормівка і светр, без яких не обходиться жоден похід: мій шлях пролягає вниз по долині, за чотири кілометри звідси, до гранатової гори. Маю завдання од Анатолія: назбирати пробний мішечок гранатів.

— Спробуємо дати на огранку. Жіноча прикраса — перший сорт!

В Анатолія все, що розвідано в урочищі Зор-Бурулюк, не нижче першого сорту. Він не має жодного сумніву, що всі гори довкола нашпиговані коштовним камінням, досить тільки копнути як слід. Зор-Бурулюк для нього лунає, як музика, як

найчарівніша пісня.

— Ми ще себе покажемо! — часто говорить він, закохано дивлячись на голі хребти.

І мені часом здається, що він бачить їх наскрізь. Бо чим ще можна пояснити те, як він знайшов жилу, в якій залягають золотисті топази?

Коли він дістав з металевого короба золотистий топаз, мені спершу здалося, що я марю. Досі я бачив топази прозорі, як джерельна вода. Топази блакитні, мов весняне чисте небо. Топази благородного коричневого кольору. Огранені, вони сонячно сяють і водночас холодні, як лід. Не нагріваються навіть в найспекотніші дні.

Але золотистого кольору! Золото найвищої проби і водночас прозоре, як найчистіший криштал. Це було щось нереальне, щось на грані фантастики.

— Уявляєте, як вони засяяли в своєму гнізді? Ми ледь не посліпли!

Можна було й справді осліпнути. Тут від одного очі починають боліти.

Так от. На тому місці, де залягали топази, товкся не один десяток геологів. Аси, зубри геологічного пошуку. І нічогосінько не знаходили. Поки один з шоферів випадково підняв золотистий уламок.

Можна уявити, який ажіотаж здійнявся в загоні: топаз нечуваного золотого кольору!

Кандидат наук (пожалівши, не будемо називати його прізвище), що саме перебував у загоні, порекомендував бити канави в сланцях, що залягали значно вище, майже на середині гори. Анатолій став заперечувати: був переконаний, що в сланцях немає.

— Ти що? — сказав йому Абос, підривник, — Він кандидат, а ти хто?

Заклавши вибухівку, рвонули. Розчистили — порожньо.

— Треба шукати ще вище, — сказав кандидат. — Топаз явно скотився з гори. — Сказав та й поїхав додому: кінчалося відрядження.

Анатолій же облазив ту гору зверху до низу, обнюхав кожен сантиметр. І наткнувся на гранітну жилу, пронизану пігматитами, що залягали внизу. Ходив по висипці, підбирав чорні, як антрацит, маріони, польові шпати, і йому все здавалось, що топази ворущаться вглибині під ногами. Умовив начальство під особисту відповідальність закласти хрестоподібну канаву, щоб не промахнутись, сам допомагав Абосові закладати вибухівку. І з першого ж вибуху, після того як вигорнули потрощену породу, відкрилась порожнина, або «погріб» — блакитна мрія кожного шукача коштовного каменю. Тремтячими руками діставав Анатолій кристал за кристалом золотисті топази.

В кандидата наук щелепа одвисла, коли

Анато-лій, вже в Душанбе, показавши кристал, розповів, де він його взяв...

— Але ж могло нічого й не бути?

— Могло... Тільки ось він — кристалик! — Золоті спалахи відбиваються в очах Анатолія. — Жіноча прикраса найвищого гатунку!..

Отож і я йду за майбутніми жіночими прикрасами.

Палить по-літньому сонце, тонко висвистує вітер. Він зараз зовсім не злий, навіть міг би бути приємним, коли б не кидав в обличчя пісок. Забираю з дороги вище, де росте ріденька травиця. Йду, спрагло вбираючи в легені напрочуд чисте повітря, не задихаючись майже. І це вже неабияке досягнення, я таки адаптуюсь: два тижні тому я повз би тут рачки. Можна було б жити, коли б не ночі... Але годі про це, де ще та ніч: попереду цілісінький день...

Здригаюсь од розбійницького посвисту.

Чортів байбак, таки підстеріг!

Досі не можу звикнути до цього раптового свисту. Перший раз, коли отак свиснуло, я довго крутився на місці, намагаючись розгледіти памірського солов'я-розбійника, який отаким чином вирішив зі мною розправитись. Але довкола не було жодної живої душі, тільки якісь темненькі стовпці стирчали за сто метрів попереду. Ступив уперед, і знову вуха заклало від розбійницького

посвисту. А стовпці враз пощезали. Щойно ж були — і жоднісінького! Лишилися тільки горбки з акуратними отворами, що вели в підземелля.

Так я познайомився з памірськими байбаками. Тваринами до біса спостережливими і до того ж страшенно цікавими. Їх стосувалося все, що діялось в радіусі двохсот метрів довкола.

Якось я скрадався до зайця. Заєць сидів як намальований, поринувши у якусь свою заячу думу, тому й не помітив мисливця, що орав розпечену твердь, волочачи за собою важкенну рушницю. Всі колючки, які тільки траплялися на шляху, впивалися в тіло, всі камінці та уламки, і я мав убити зайчиська хоча б за всі оті муки, на які він мене прирік. Заєць сидів, не підозрюючи навіть про свій неминучий кінець, а обіч, метрів за тридцять, завмер здоровенний байбак. Він аж голову витягнув, щоб нічого не прогавити. І коли я нарешті доповз і прицілився, він захоплено свиснув.

Заєць щез, наче привид, - мушка моєї рушниці заколихалася на фоні чистого неба. Розлючений, я розвернув рушницю на байбака: ще один посвист, тепер уже глузливий, і бісове створіння блискавично пірнуло під землю.

А взагалі це дуже милі й приємні істоти, які так скрашують нашу порожню долину. Сидячи на двох задніх біля своїх нір, вони нагадують професорів, переобтяжених знаннями і неабияким

відчуттям власної гідності. Або філософів, що намагаються розгадати таємницю буття всього суцього.

Та ось тривожний посвист — і відбувається миттєва метаморфоза: це вже тілісті київські дамочки, які в години пік штурмують двері метро.

Байбаків можна було б назвати ще й помічниками геологів: біля кожної нори — гора свіжого ґрунту. Підходь і вивчай, які породи залягають на глибині доброго десятка метрів.

Так посеред нашої долини був виявлений амазоніт чудесного бірюзового кольору. Я саме проходжу мимо блакитної гори, видобутої вже робітниками нашої партії.

Тож на місці Міністерства геології я б обов'язково зарахував цих працюючих істот до штату геологів з відповідними ставками і постачанням. Адже скільки їм доводиться попотрудитись, запасуючись жиром на сувору памірську зиму!

Вже рукою подати до гранатової гори. Облита малиновим вогнем, вона виростає на очах. Тисячоліття руйнувалась порода, і з неї вилущувалось мільйони кристалів, вогняною рікою стікаючи донизу. Гранатів стільки, що ними можна було б обвішати всіх жінок світу: вся височезна гора донизу начинена малиновими кристалами.

Скидаю рюкзак, припасовую під навислу

брилу, в затінок. В разі чого тут можна сховатись і самому. Беру пробний мішок, починаю збирати кристали. Вибираю крупніші, бо дріб'язок для огранки не придатний.

Нагріті на сонці, кристали струменять приємним теплом. Підношу особливо крупні та бездоганні до ока, і гарячий малиновий колір переливається в мене. Кристал здається бездонним, в ньому щось магічне, щось від таємничих підземних глибин — жива часточка магми, яка мільйони років тому залила весь оцей простір. Збираю й збираю, забувши про все на світі, — час зупинився, все віддалилося, зникло, лишилися тільки гранати, безліч гранатів, мільйони, мільярди гранатів, розсипаних по сріблястій породі. (Не витримав, лизнув її язиком — півгодини плювався: було таке враження, наче набрав повен рот негашеного вапна).

Втомившись нахилитися раз по раз, стаю на коліна. А згодом, натрапивши на особливо багатий розсип, лягаю на живіт. Отак, лежачи на животі, й викльовую кристал по кристалу.

Починає припікати по-справжньому. В очах розпливається і миготить. Стуляю запалені повіки: сліпучі малинові кола напливають із темряви. Треба відпочити, а то недовго й осліпнути.

Котра зараз година?

Пів на дванадцятую. Збираю всього годину, а

здається, що минуло бозна й скільки часу. Беру мішок, заповзаю під брилу, в тінь. Легаю на спину, підмостивши під голову рюкзак.

Хороше! Розпарене тіло спрагло вибира прохолоду, очі відпочивають в бездонному небі. Воно не блакитне зараз, а синє, і поодинокі білі хмарини легким пухом зависають на обрії.

Дванадцята година. Завмираю, чекаючи вибухів, та одразу ж пригадую, що вибухів не буде: сьогодні ж неділя. Абос сидить, мабуть, над десятим кухлем чаю й поважно розмовляє з муллою. Всі наші таджики, в тім числі й Абос, з одного кишлаку, розташованого високо в горах, і мулла прийшов разом з ними в загін: чи то оберігати свою паству од мирських спокус, чи то й муллі потрібні гроші, бо працює як проклятий. І щоразу, як тільки починається футбол, приходять до нашого намету. Статечно вітається, тиснучи нам по черзі руки, а ми з Анатолієм шанобливо поступаємось місцем: як-не-як — духовна особа. Мулла поважно сідає, розпуска посріблену бороду поверх ватяного халата, починає перебирати чорні ебонітові чотки. І чим напруженішою стає гра, тим швидше перебираються чотки. А очі загораються зовсім уже не божественними вогнями.

Гол!

Мулла зривається і щось гнівно кричить. Потім, схаменувшись, сідає і знову починає

шепотіти молитви...

То, може, вони оце зараз п'ють чай і вирішують, що робити з Мухлою?

Мені жалко Мухлу. Невже наш табір лишиться без нього?..

Незчувсь, як задрімав. Прокинувсь од того, що змерз: холодний протяг дме звідкись з-під брили, не вистачало ще застудитись. Ящіркою виповзаю на сонце і потрапляю в зливу вогню. Вітер майже вщух, довкола незвична тиша, повітря сухе й гаряче. Нещадно палить згори, малиново горить під ногами, спалахує мільйонами іскор. Хочеться пити, і я дістаю з рюкзака баклагу.

Чай, цукор, півскибки хліба — весь мій обід. Апетиту немає, хоча від сніданку минуло вже майже п'ять годин, якщо можна назвати сніданком три-п'ять ложок супу і шматок погано звареного м'яса. Анатолій це пояснює низьким вмістом кисню в повітрі, а звідси — уповільненим обміном речовин в організмі. За оці два тижні я став худий, як гончак, і весь час підсмикую штани, що тримаються на чесному слові. (Боюся, що це стане звичкою, і нещасній дружині моїй, яка півжиття вже воює з моїми поганими звичками, що чіпляються чомусь до мене, доведеться вступити в бій ще з однією). Але дивно: не відчуваю жодної слабості. Навпаки: кожен день адаптації додає мені сил, і я вже в спромозі пройти, не померши, п'ять

кілометрів. Не було навіть пухирів, що густо обсіпали позаминулого року все моє тіло, викликаючи люту сверблячку. Я тоді думав, що збожеволію, хтось запропонував роздягнути мене догола та й закатати на всю ніч у грубезну кошму — обов'язково допоможе, але я вчасно згадав, що Чінгісхан в отакий спосіб душив найславетніших своїх супротивників (почесна смерть, без пролиття крові), і категорично відмовився. На щастя, наступного ранку ми залишили високогірну долину, спустившись на п'ятсот метрів донизу, і пухирі мої пощезали...

Пообідавши, знову заходжуюсь збирати кристали. Пробний мішок відчутно поважчав, кристали в ньому ворухаться, наче живі, пересипаються з приємним шурхотом — заждіть, мої любі, мене зовсім небагато часу, і ви засяєте звабно на шиях найчарівніших красунь. Чи згадаєте ви, відшліфовані та відполіровані, благородно сяючи гранями, того, хто вас збирав?

Надвечір повертаюсь додому. Болить попереk, болить кожен м'яз; чотири кілометри, які я вранці пройшов не помітивши, розтягнулись на добрий десяток, і коли б не кристали гранатів в рюкзак за спиною, я навряд чи й дійшов би. Та вітер, що нетерпляче штовхав у спину.

Вигин... Ще один вигин... Цистерна з пальним - ліворуч... Обгороджена халабуда

праворуч - під вибухівку... І нарешті відкривається табір.

В один довгий ряд понад висохлим річищем (вода в ньому буває тільки весною) вишикувались намети. Поміж ними майорить білизна: сорочки, майки, труси й підштаники, лише біля одного соромливо ховаються жіночі блузки, трусики й ліфчики. Там живуть кухарка й Соня; труси кухарчині — хоч штангістові носи. Сонині ж — хіба що на підлітка. Соня — геолог, їй Анатолій довірив вибирати з «погребів» скаполіти: дивовижні кристали густо-фіолетового й бурштинового, а іноді й ніжно-рожевого кольорів. Соня приносить їх щодня в маленьких мішечках, вони з Анатолієм старанно їх сортують: ювелірні — в одну купу, колекційні — в іншу; Анатолій каже, що кристали ці, коли їх огранити, не поступляться грою діамантам, Соня ж більше мовчить, а якщо й промовить що-небудь, то якимось аж знехотя. Вона не по літах серйозна, ця дівчина, я ніколи не бачив, щоб вона розсміялась — усміхнеться ледь помітно та одразу ж і пригасить той усміх. Може, вона, єдина дівчина в таборі (кухарка в рахунок не йде), вдається до цієї надмірної серйозності як до своєрідного захисту від часом нескромних поглядів чоловічої половини нашого табору, особливо молодшої, яка так знуджується протягом кількох місяців за жіночою ласкою, що хоч на ланцюг

припинай. А може, така уже вдача, тільки я іноді ловлю себе на думці, що буде Соня комусь не просто дружиною вірною (в Таджикистані цим не здивуєш нікого), а й надійним, до останнього подиху, другом.

Над кухнею в'ється густий дим, одірвавшись од труби, він стелиться по землі — здається, що кухня мчить мені назустріч. Вище, біля грубезних березових і соснових колод, пораяється народ з пилками й сокирами: заготовляють кожен на свій намет на вечір і ранок дрова. Ці колоди були довгий час для мене однією з найбільших загадок: довкола ж, на сотні кілометрів, не те що деревини — жалюгідного кущика не знайдеш, а тут — цілі колоди. Згодом довідався: колоди — подарунок прикордонників, які не раз виручали геологів. А де вони їх дістають — це найбільша, мабуть, державна таємниця.

Біля свого намету зустрічаю кількох старших віком таджиків: повертаються з вечірнього намазу. Щовечора після роботи, затиснувши під пахвами молитовні килимки, прямують вони вверх по долині, подалі від цікавих очей, щоб лишитись наодинці з аллахом. Тут на чотири кілометри ближче до бога, аніж на рівнині, тож немає жодного сумніву, що кожна молитва буде почута, вислухана з належною увагою й без зайвих зволікань пройде небесну канцелярію.

Вдовольнити прохання Муси й послати йому десяток синів. А кожен баран Ахмета хай нагуляє пудовий курдюк... Очищені молитвами, вони йдуть, урочисті, як мусульманські апостоли, а попереду виступає мулла і, в молитву занурений, вдає, що не помічає своєї скромної особи.

Я ніскільки не ображаюсь, я навіть їм заздрю, адже на кожного з них чекає мусульманський рай, де вічно цвітуть троянди і лежать гори щербету, де сім гурій — по числу днів у тижнев і прекрасних, як мрія, чистих, як ранкова зоря, по черзі сидітимуть на їхніх правовірних колінах.

Чи не стати й собі правовірним? Та вимолити в щедрого мусульманського бога хоч одну-однісіньку гурію: в аванс, не чекаючи далекого раю. Насільки затишніше стало б у нашому парубоцькому наметі!

О аллах ібн аллах!..

Не встиг зайти до намету й розсупонитись, як вслід заскочив спечений минулого року геолог Коля. Захекався так, наче гнався за мною від самісінької гранатової гори.

— Анатолій Михайлович ще не прийшов?

— Як бачите... Він вам так потрібен?

— Та ні...- Оглянувся, мов хотів пересвідчитись, чи ніхто не підслуховує, нахилив до мене втаємничене обличчя:- Таджики збираються додому.

— Як?!

— Всі до одного. Крім Абоса. Разом з Мухлою.

Оце так новина! Уявляю, що буде, як усі робітники покинуть табір. Тут не вивісиш оголошення: «Потрібні різноробочі». Збіжаться хіба що байбаки.

Коля все ще треться-мнеться. На молоде обличчя його сплива нерішучість.

— Ще якась новина? Кажі — добивай!

— Хлопці смажать млинці... То запрошуємо.

Млинці! Це якраз те, чого мені бракує для заспокоєння.

— Зараз біжу. Тільки вмийсь.

Проблема з робітниками враз відійшла на задній план. Та й не мені її вирішувати. Від того, що я не піду їсти млинці, нічого не зміниться.

Отак заспокоївши податливу совість, швиденько вмиваюсь і йду в сусідній намет.

Тут живуть чотири геологи: Коля, Ахмат, Рафік і Женя. Всі ровесники, разом захистили дипломи і прийшли разом у партію. Щонеділі, хай і гори заваляться, в них традиційні млинці. З пшеничного борошна, на маслі яків. Масло жовтюще, тверде і солодке на смак. І таке калорійне, що більше ложки не з'їсти. Дістають його хлопці в пастухів, які ганяють величезні табуни по сусідніх долинах.

Женя, або Євген, упав мені в око своїми пшеничними вусиками: завів їх, мабуть, одразу ж після захисту диплома — для солідності. Він їх носить, як носять щойно надіту обйову — не забуває й на хвилину. Погладжує, посмикує, пощипує то лівою, то правою рукою. Обличчя його від цього не стало доросліше, юність цвіте на ньому всіма своїми принадними барвами, і я вже вкотре дивуюсь, чому ми так охоче, не оглянувшись навіть, поспішаємо розстатися з цією найсвітлішою порою життя.

Женю, Женю, коли б ти знав, що тебе чекає попереду, то поголив би свої недозрілі вусики і не супився б так серйозно та строго.

Млинці, як завжди, пече Рафік: він у цій справі неперевершений майстер. Красиве татарське обличчя його зосереджене та заклопотане, піт дрібним бісером всіяв смагляве чоло. Рафік маніпулює величезною сковородою, як акробат: помах руки — і на сковороду виливається ложка тіста, ще один помах — і тісто розтікається тоненькою плівкою, тепер на пічку, по якій іскри так і скачуть, потім ще один помах — і рум'яний, пахучий млинець, не товщий од цигаркового паперу, лягає на тарілку, поверх інших млинців. Ахмат розбовтує у великій каструлі рідке тісто, а Женя пильнує за відровим чайником. При столі, що стоїть посередині, ще одна гостя: їхня

однокурсниця Соня. Заради такої події вона, звільнившись од своєї щоденної роби й важких черевиків, нарядилася в легку кольорову сукенку й модельні туфельки на високих шпильках. Я дивлюсь на ті туфельки, як на сьоме чудо світу, такі вони несподівані в нашому геологічному побуті. Соня ж, вдаючи, що не помічає, яке враження справило її модельне взуття, кінчиками пальців бере черговий млинець, обережно вмочає його в розтоплене масло. їсть вона акуратно, як кицька. І дуже схожа на строгу вчительку, яка прийшла перевіряти знання своїх учнів.

Коля підставляє вільний стілець, запрошує до столу. Його ясне обличчя світиться гостинною запопадливістю.

— Скуштуйте наших млинців, — каже він скромно. — Женю, давай сюди чай!

І ось перед і мною літровий кухоль чаю і миска млинців.

З чим зрівняти цей ароматний солодкий напій, що його не куштували й олімпійські боги? Та й то: старогрецькі небожителі мешкали значно нижче і не ходили щодня в довжелезні маршрути.

А млинці! Кожен млинець, вмочений у масло, тоне в роті, запивається чаєм. «Це останній», — кажу собі щоразу, а рука сама тягнеться за черговим млинцем. «Та май же совість, не об'їдай цих дітей!» — і нічого не можу з собою подіяти.

Потім, уночі, прийде розплата. Переповнений шлунок підіпре діафрагму, і я почну задихатись. Але коли ще та ніч, а зараз переді мною запашна гора млинців...

Пересичений, налитий чаєм по вінця, покидаю гостинних господарів. Там уже деренчать струни гітари, лунає приємний тенор Ахмата: він виконує свою улюблену пісеньку про таку ж юну, як сам, маркітантку:

Пулею пробита кришка котелка, Маркітантка юная убита...

Годилося б посумувати під цю зворушливу мелодію, але млинці й меланхолія — речі несумні. Світ прекрасний, навіть на висоті чотири тисячі двісті, навіть з вітром, що починає завивати все дужче.

Сонце вже сіло за гори, фіолетові тіні вкрили долину. Вони гуснуть, стають все холоднішими — швидше в намет, поки зовсім не видуло рештки денного тепла. Негайно розтоплюй пічку, млинцеїде нещасний, об'їдайло та обпивайло довірливих аборигенів геологічного племені!

Мертва щойно пічка ожива, потріскує затишно, почина все дужче струмувати теплом. Лягаю на дачку, поверх спальних мішків і, напівсонний, спостерігаю, як по рухливих стінках-намету весело бігають вогняні зайчики. А тут іще чайник починає наспівувати свою

муркїтливу пісеньку, тихенько подзвонюючи кришкою, — музика, яку я не проміняв би на жодну в світі,- і я незчувсь, як заснув.

Проснувся од холоду. Зірвавсь, кинувсь до пічки. Дрова перегоріли, жевріє тільки жалюгідна купка вугілля. Швиденько вкидаю березову кору, вона чорніє на очах, згортаючись, спалахує яскраво й гаряче, лижучи чорні стінки смоляним густим димом. Кладу зверху дрова. За якийсь час тепло знову наповнює брезентове житло, й озивається муркїтливо чайник, але я вже не лягаю: досі нема Анатолія. Десята година, а його все немає. Тривожні думки забираються в голову: мало що може статись на маршруті! Зірвавсь зі скелі, зламав ногу... Не витримую, вдягаю штормівку, виходжу надвір.

В лице б'є чорний вітер, в чорному небі стигнуть зірки. Все потонуло в чорному морокові, вузька долина ще більше мовби стислась, і мені починає здаватися, що до хребтів можна дістати рукою. Незатишно, моторошно, наче на якійсь ворожій планеті, за тисячі парсеків від рідного Сонця; а як же йому, самотньому, загубленому серед урвищ і скель! Тривога все дужче стиска моє серце, я вже ладен підняти весь табір, лише думка, що це ж не хто-небудь — Анатолій, що це вже не вперше, примушує мене повернутись у намет.

Сиджу й прислухаюся до найменшого

шурхоту: все здається, що йде Анатолій.

— Не заважатиму?

Чорт! Сатанисько невмиваний!

— Де це ви пропадали?

Ладен його зараз побити.

Він мовчки йде до постелі, важко скидає рюкзак. Втома осідає на ньому, як курява, навіть обличчя вкрилося сірою плівкою, а запечені губи стягнулись у шнурочок. Одмахав, мабуть, не один десяток кілометрів, а кожен памірський кілометр не зрівняти з тими, що на рівнині.

— Я вже думав, що ви й не прийдете!

— Та ну?.. Цього бути не може!

Ще й вистачає сили жартувати! Я на його місці замертво впав би на койку.

— Як наш чайок?

Господи, що я собі думаю! Людина помирає од спраги, а я лізу з докорами.

Вихопив кухоль, наповнив, лишаючи місце для цукру, дістав з важкої коробки тверде, як камінь, печиво. Печиво те купували в Мургабі: завезли ще, мабуть, до війни, то воно й лежало, чекаючи на геологів. Ці все потрощать.

Жадібно спорожнив кухоль, уже сам налив другий. Обличчя потроху відтавало, позбувалось сіризни. І вже після другого кухля звичний Анатолій сидів переді мною: їжакуватий, насмішкуватий. Чорнюща чуприна стирчить на всі

боки, мов намагнічена, ріденька борідка, як щітка.

— Так, кажете, міг заблукати?.. За це варт випити по третьому.

Наповнив ще раз, налив і мені. І вже після третього зітхнув задоволено:

— Порядок!.. Отепер можна й почаювати по-людському.

І ми чаювали до півночі.

— Обстежив одну надзвичайно цікаву гірку, — розповідав після енного кухля. — Давно вона мені муляла око, та все не доходили руки.

— Щось знайшли?

— Якби щодня щось знаходили, вельмишановний Анатолію Андрійовичу, то давно б уже прикрили нашу контору. За один сезон на сто років навідкривали б.

— А все ж?

— А все ж — багатообіцяюча гірка. Варт по ній як слід потоптатись. Пошлю туди на якийсь тиждень хлоп'ят, хай походять, обнюхають. Чує моє серце, що вона не порожня. Там така пігматитова жилка — цілувати хочеться! Ви коли іменинник?

— Вже відбув.

— Жаль. Ну, гаразд, будемо вважати, що у вас сьогодні ще одні іменини. — Він уже ристься в рюкзак. — Тримайте для своєї колекції!

Те, що він мені подає,- чорне, мов смола. І важке, як чавун. Кілограмовий шматок, завбільшки

з два кулаки.

— Мумійо?!

Жадібно нюхаю: пахне прополісом, живицею, хвоєю. І ще чимось, таємниче-хвилюючим. Я давно мріяв побачити природне мумійо — цей могутній регулятор обміну речовин в організмі, чудодійний засіб від запалювальних процесів (користуюсь ним п'ятий рік і забув, що таке ангіни. А до того ж хворів мало не щомісяця).

— Де знайшли?

— Ще на одній гірці,- таємниче всміхається Анатолій. — В симпатичній печері: слава богу, туди не так легко добратись. А то давно уже вибрали б. Стінка метрів на шістдесят, а в ній отвір. І така вузька поличка. Якраз для лунатиків.

Я не лунатик, тому одразу ж прощаюся з думкою навідатись до тієї печери. Вже знаю, як уміє лазити Анатолій: мурахи поза спиною бігають, коли дивишся, як він, чіпляючись за невидимі виступи, піднімається на прямовисну скелю. Спробував раз і собі, та одразу ж і завис: ні туди ні сюди.

«Приземлився» — руки-ноги тремтіли.

— Все забрали? — допитуюсь.

— Все неможливо за один раз забрати. Там його кілька десятків кілограмів. Суцільна стінка. Вистачить не на одну аптеку.

— Майже чисте, — милуюсь, піднісши до

світла. Гасова лампа кладе на дорогоцінну знахідку масляне світло. Мумійо здається живою субстанцією, здобутою з прадавніх глибин. Не випадково ж древні перси молились на нього, вважаючи згусклою кров'ю богів.

Що ж, пора уже й на бік, — зводиться Анатолій з-за столу.

І тут я згадую про таджиків.

— Що ж ви не сказали одразу? — сердито запитує він. Вдягає грубий светр, простоволосий виходить з намету.

Я ж наповнюю на всяк випадок водою чайник, ставлю на пічку. Підкладаю дрова, вибираючи товщі, щоб довше горіло, роздягаюсь, залажу в спальний мішок, кладу біля обличчя мумійо: мені вже здається, що коли воно поруч, то й дихати легше. Лежу, чекаючи на Анатолія, і в мене таке відчуття, наче я в цьому наметі провів не два тижні, а багато років. Той світ, який я нещодавно покинув, з його машинами, вулицями, будинками, магазинами, з постійною метушнею й товкотнечею, з вічним поспіхом і вічним браком часу, звідси, з відстані багатьох тисяч кілометрів, здається таким неприродним і викривлен им, що я іноді запитую, чи він існує насправді. Та ось впливають рідні обличчя, і я вже починаю нудьгувати по ньому, і мені вже здається, що там лишилось найсуттєвіше, без чого неможливе киття.

Дивовижне створіння — людина!

Анатолій повернувся далеко за північ. Я вже встиг заснути й прокинутись кілька разів, а його все не було; та ось голосно рипнула койка.

— Ну, як?

Довго не відповідало — шурхотіло спальником.

— Порядок, — відповіло неохоче.

Хотів ще спитати про Мухлу, та не наважився.

Гаразд, вранці довідаюсь, вже не довго.

А тепер — спати, спати...

Тісне гніздечко моє тепле й затишне, і так солодко спалося б, коли б вистачало повітря. Чи настане той час, коли я надихаюсь?..

— Ви, здається, шановний, заспали?

Анатолій! Коли він встиг підхопитись?

В пічці весело потріскують дрова, гарячі хвилі пливуть по нашій парусиновій хатині.

— Чай готовий, маестро.

Анатолій уже вдягнений-узутий. Пригадую, що сьогодні ж у нього радіозв'язок. Перед сніданком.

— Готуйтеся штурмувати Тау-Міку, — каже, йдучи до виходу.

Тау-Міку? Сьогодні?

Обпалений радісним збудженням, вилітаю з постелі.

Тау-Міка! Вінець моїх турмалінових мрій!

— Не сьогодні,- охолоджує мене Анатолій. —
Сьогодні підніметесь на скаполітову гірку.

Що ж, спасибі й за це. Скаполітова гірка височіє прямо над табором. Вгорі, вінчаючи перевал, стирчать плескаті скелі. Як вуха у гігантського динозавра. Під тим гребенем рівно о дванадцятій здіймаються бурі султани. Здрігається земля, серія вибухів колише долину: робота Абоса. Щодня він піднімається в гори з мотком бікфордового шнура на шиї — досить небезпечна прикраса, якщо до неї приєднать вибухівку. Тим більше, що ліву нагрудну кишеню віддимають капсулі-детонатори. Не хочеться й думати, що може статися, коли Абос спіткнеться і впаде тими капсулями на каміння. Але нічого не вдієш: як його не вичитує Анатолій, Абос уперто набиває кишені детонаторами.

— Е-е... На те воля аллаха.- І любовно погладжує віддугу кишеню.

За Абосом тягнеться ціла процесія з вибухівкою в червоних пакетах. І трохи незвично бачити й муллу з пекельним начинням за святими плечима. Що ж поробиш, хліб не дається даром навіть муллі.

Соня піднімається вгору трохи пізніше. Йде легко й вільно, мов пританцьовує. Тільки в природжених горянок отака горда й граційна хода.

Я ж повзу слимаком. Шістсот сорок метрів...

Усього шістсот сорок... Дитині пробігти — раз плюнути! Якби ж вони, оці клятї метри, та не стояли сторчма!

Ноги — мов гирі пудові, легені набиті гарячою ватою. На ній моментально згорає той мізерний кисень, що його жадїбно розтулений рот вбирає з розрїдженням повітрям. Кожна клітина мого немїчного тіла волає за киснем... задихається без кисню... і я, ступивши десяток-другий кроків, лягаю безсило на щєбїнь. З відчаєм дивлюся на гребїнь, що все віддаляється: мені вже не віриться, що зможу до нього доповзти.

На мить появляється думка: а навіщо? Нащо оці муки? Що примушує мене дертись на цю прокляту гору? Я не геолог, не робїтник, я вільна людина, хочу — йду, хочу — не йду, то чи не краще повернути, поки не пізно, назад? Але якась сила штовхає мене все вище й вище, примушує переставляти ватяні ноги, чїплятися за виступи скель. Щось сильніше за втому, за біль, за відчай.

І я поступово наповнююсь злістю на себе. На своє таке незграбне, ненатреноване тіло. «Брешеш, дійдеш!.. Здохнеш — дійдеш!.. Ану, піднімайся, ледащо нещасне!»

Гребїнь появился так несподївано, що я спершу не повірив: невже доповз? А коли повірив, коли притулився спиною до кам'яної стїни, коли глянув донизу в долину, на цяцькові звїдси

наметики і тонку нитку сухого річища, коли ввібрав зором ближчі й дальші хребти, що купались у неправдоподібно густій синяві, і вітер, зовсім інший, аніж внизу, без пилюки й піску, чистий гірський вітер дихнув у обличчя, остудив розпарені груди, і біла-пребіла хмаринка несподівано вигулькнула поруч та й застигла здивовано, м'яко торкнувшись очей, — коли подумав, що на оцій горі вже ніщо не стоїть вище од мене — я найвище, я над усім, вгорі — тільки небо, захочу — і до нього дістану, — коли все це відчув, то всі мої муки, вся моя втома стали нічого не варті супроти цієї урочистої миті!

Ось я зібрався, дійшов, довівши, що ще чогось вартий!

Гей, ви, там, унизу, дрібненькі комахи, прикуті до земного тяжіння! Хоч озовіться, якщо не можете піднятися до мене!

Озвався Абос. Здригнулась земля, захиталася скеля, шарпонуло повітря — перед очима злетіло каміння. Не встиг упасти, забитись в щілину, як ударило знову й знову: Абос вирішив, мабуть, висадити в повітря всю гору. Притискався до скелі, з острахом дивлячись на каміння, що дощем сипалось недалеко од мене. Пригостить отаким камінцем, і вже не підеш — знесуть.

Переждавши, поки одгриміли вибухи й осіла руда хмара, спускаюся донизу. Беручи трошки

правіше, поза скелями, які й захистили мене од каменепаду.

Глибокий рів підрізав схил гори. Там уже кипіла робота: оголені до пояса таджики викидали породу. Тут я вперше побачив уславлений «таджицький екскаватор» — мудру вигадку народу, який одвіку живе й трудиться в горах. До великої совкової лопати прив'язано мотуз. Двоє тримають той мотуз за обидва кінці, третій заганяє лопату в ґрунт. Помах рук, мотуз натягується, лопата злітає вгору, ґрунт викидається далеко вперед. Вгору — донизу, вгору — донизу: зарядка, од якої за кілька хвилин очі на лоба полізуть! А вони хоча б тобі що, вони наче бавляться: вимахують з ранку до вечора, з дня у день, з місяця в місяць. Ще й усміхаються мені ж назустріч. І найприязніший, найсліпучіший — усміх Мухли.

— Мухла, буде сьогодні футбол?

Сміється, кива головою, що буде.

І я обіцяю собі, що стану в ворота. Хоча б і довелось лягти потім кістьми.

Цим урочисто засвідчую: найкрасивіші дівчата в Таджикистані.

І то не просто в Таджикистані, а на Памірі, по високогірних долинах, де над буйною зеленню велично здіймаються покриті вічним снігом вершини, де небо завжди блакитне і синє, а до зірок можна дістати рукою, де гримлять